

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

11 grudnia 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Marcin Krajewski (przewodniczący)

SSN Agnieszka Góra-Błaszczkowska

SSN Kamil Zaradkiewicz (sprawozdawca)

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 11 grudnia 2024 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej Banku spółki akcyjnej w W.

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku

z 19 listopada 2021 r., V ACa 191/21,

w sprawie z powództwa P.R.

przeciwko Bankowi spółce akcyjnej w W.

o ustalenie i zapłatę,

1. oddała skargę kasacyjną,

**2. zasądza od Banku spółki akcyjnej w W. na rzecz P.R. 2700 zł
zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego z odsetkami
ustawowymi za opóźnienie za czas po upływie tygodnia od dnia
doręczenia orzeczenia zobowiązanemu do dnia zapłaty.**

Agnieszka Góra-Błaszczkowska Marcin Krajewski Kamil Zaradkiewicz

[M. O.]

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 22 grudnia 2020 r. Sąd Okręgowy w Gdańsku ustalił, że umowa kredytu konsolidacyjnego [...] nr [...] zawarta w dniu 20 lutego 2010 r. pomiędzy M.R. a Bankiem S.A G. (obecnie Bank S.A. w W.) jest nieważna (pkt I), zasądził od pozwanej na rzecz powoda 46 186,35 zł oraz 31 972,41 CHF wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 18 listopada 2019 r. do dnia zapłaty (pkt II), oddalił powództwo w pozostałym zakresie (pkt III), zasądził od pozwanej na rzecz powoda 5760 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania (pkt IV).

Wyrokiem z 19 listopada 2021 r. Sąd Apelacyjny w Gdańsku oddalił apelację pozwanej wniesioną od wskazanego wyżej wyroku Sądu I instancji (pkt I) oraz zasądził od pozwanej na rzecz powoda 4050 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym z ustawowymi odsetkami za opóźnienie za czas po upływie tygodnia od ogłoszenia wyroku do dnia zapłaty (pkt II). Sąd *ad quem* przyjął za własne ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd *a quo*, które były następujące:

Dnia 14 grudnia 2009 r. powód złożył wniosek o udzielenie kredytu konsolidacyjnego w kwocie 250 000 zł, jako walutę kredytu wskazując CHF, przy czym walutą spłaty kredytu miał być PLN.

Dnia 20 lutego 2010 r. pomiędzy Bankiem S.A. w G. (obecnie Bankiem S.A. w W.) a M.R. została zawarta umowa nr [...] o kredyt konsolidacyjny, zgodnie z którą pozwana udzieliła powodowi kredytu konsolidacyjnego na zasadach określonych w tzw. Części Szczególnej Umowy oraz w Części Ogólnej Umowy, a także w Ogólnych warunkach udzielania przez bank kredytu konsolidacyjnego [...].

Kredyt został określony jako kredyt denominowany udzielony w złotych w kwocie stanowiącej równowartość 95 445,35 CHF, jednak nie więcej niż 250 000 zł.

Oprocentowanie kredytu ustalane było według zmiennej stopy procentowej, stanowiącej sumę odpowiedniej stopy bazowej oraz marży banku. W przypadku kredytów denominowanych w CHF stopa bazowa odpowiadała obowiązującej w ostatnim dniu roboczym przed dniem uruchomienia środków stawce LIBOR 3M.

Wyplata kredytu miała nastąpić w PLN, w kwocie stanowiącej równowartość wypłacanej kwoty wyrażonej w walucie obcej. Do przeliczenia na PLN kwoty uruchamianego kredytu zastosowanie miał kurs kupna waluty obcej wynikający z tabeli kursów obowiązującej w pozwanym banku w dniu wypłaty środków, w momencie dokonywania przeliczeń kursowych. Spłata kredytu miała natomiast następować w złotych polskich po przeliczeniu wysokości rat kapitałowo-odsetkowych z wykorzystaniem kursu sprzedaży waluty CHF wynikającego z tabeli kursów obowiązującej w banku w dniu spłaty, w momencie dokonywania przeliczeń kursowych.

Środki z kredytu zostały wypłacone w ramach jednej transzy w dniu 1 marca 2010 r. w kwocie 95 445,34 CHF, co stanowiło równowartość 245 972,21 PLN.

Od dnia zawarcia umowy kredytu do września 2019 r. powód wpłacił na rzecz pozwanej łącznie 51 994,71 CHF oraz 46 186,35 PLN. Początkowo powód spłacał kredyt w walucie PLN, jednak od stycznia 2012 r. spłacał kredyt w walucie CHF.

Sąd I instancji, uzasadniając częściowe uwzględnienie powództwa, wskazał, że najważniejsza w niniejszej sprawie jest ocena postanowień umownych dotyczących dokonywania przeliczeń walutowych z wykorzystaniem tabeli kursowej obowiązującej w pozwanym banku.

Sąd *a quo* zauważył w tym kontekście, że pozwany nie wykazał, iż postanowienia umowy dotyczące mechanizmu przeliczania walut zostały indywidualnie uzgodnione między stronami, a to pozwaną obciążał ciężar dowodu w tym zakresie.

W odniesieniu do kwestii dowolności ustalania przez bank kursów wymiany walut Sąd I instancji zwrócił uwagę na art. 69 ust. 2 pkt 4a ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (dalej: „pr. bank.”), który stanowi, że umowa o kredyt denominowany lub indeksowany do waluty innej niż waluta polska powinna określać szczegółowe zasady określania sposobów i terminów ustalania kursu wymiany walut, na podstawie którego w szczególności wyliczana jest kwota kredytu, jego transz i rat kapitałowo-odsetkowych oraz zasad przeliczania na walutę wypłaty albo spłaty kredytu. W świetle powyższego dowolne i jednostronne ustalanie wysokości kursu walut bez wskazania obiektywnych i niezależnych czynników jest, w ocenie

Sądu *a quo*, nieprawidłowe. Taką ocenę uzasadniać ma również orzecznictwo Sądu Okręgowego w Warszawie – Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, zgodnie z którym postanowienia dotyczące dowolnego określania przez bank kursów walut obcych należy uznać za mające charakter niedozwolony.

Sąd I instancji wskazał dalej, że przeliczenia na potrzeby udzielonego kredytu będą następowały w oparciu o tabele kursów obowiązujące w banku. Nie zostało natomiast sprecyzowane, jakimi wskaźnikami miał się kierować bank przy ustalaniu tych kursów. Z uwagi na powyższe Sąd *a quo* uznał, że postanowienia określające zasady przeliczeń kursowych są niedozwolonymi postanowieniami umownymi i jako takie, stosownie do art. 385¹ § 1 zd. 1 k.c., nie wiążą powoda.

Eliminacja tych postanowień oznacza, że nie zostały określone podstawowe elementy spornej umowy kredytu, co prowadzi do wniosku, że cała umowa stała się nieważna jako sprzeczna z art. 69 pr. bank.

Nieważność czynności prawnej skutkuje z kolei obowiązkiem zwrotu świadczenia spełnionego przez powoda na rzecz pozwanej z tytułu zawartej umowy, co wynika z art. 405 w zw. z art. 410 k.c.

Na podstawie własnych wyliczeń, w oparciu o zaświadczenie wydane przez pozwaną zawierające zestawienie spłat kredytu dokonanych przez powoda w okresie od 22 lutego 2010 r. do 2 września 2019 r. Sąd I instancji ustalił, że w tym okresie powód wpłacił na rzecz pozwanej 46 186,35 PLN oraz 51 994,71 CHF. Powód żądał zasądzenia na swoją rzecz 66 218,18 PLN oraz 31 972,41 CHF. Mając na uwadze powyższe wyliczenia, Sąd I instancji uznał roszczenie główne za zasadne do kwoty 46 186,35 PLN, bowiem mieści się ona w kwocie w złotych polskich, której domagał się powód. Ponadto, w zakresie roszczenia głównego, Sąd uznał za zasadne zasądzenie 31 972,41 CHF, zgodnie z żądaniem powoda. Kwota, którą powód faktycznie wpłacił w walucie CHF przewyższa żądaną sumę, jednak z uwagi na treść art. 321 k.p.c. Sąd I instancji nie mógł zasądzić w CHF wyższej kwoty niż dochodzona przez powoda.

Apelację od wyroku Sądu I instancji wniosła pozwana, formułując w niej zarówno zarzuty naruszenia przepisów postępowania jak i naruszenia prawa materialnego.

W ocenie Sądu II instancji apelacja pozwanej nie zasługiwała na uwzględnienie.

Sąd *ad quem* wskazał m.in., że fakt, iż powód mógł od samego początku spłacać kredyt w CHF nie wpływa na ocenę spornego kredytu jako wypłaconego (uruchomionego) w złotych polskich a denominowanego do waluty obcej. Pozwana wypłacając kwotę kredytu w złotych według samodzielnie ustalonego kursu CHF *de facto* jednostronnie określiła kwotę udzielonego kredytu. Natomiast ustalając kurs CHF w momencie spłat poszczególnych rat w złotych również określała wysokość poszczególnych rat kredytu. Bez znaczenia jest przy tym okoliczność, że zmianie nie ulegała wysokość raty w CHF, skoro ostateczna jej wysokość w złotych ulegała zmianie w związku z kursem CHF, który ostatecznie był ustalany przez pozwaną. Zatem w istocie pozwana przyznała sobie prawo do jednostronnego regulowania wysokości nie tylko udzielonego kredytu, ale także następnie rat kredytu należnych od powoda, w tym poprzez ustalenie tabel kursowych.

Sąd II instancji podkreślił również, że sposób, w jaki pozwana ustalała kursy CHF względem PLN oraz to, czy stosowane przez pozwaną kursy były kursami rynkowymi, stanowią kwestie związane z wykonywaniem umowy. Tymczasem, decydujące znaczenie przy ustaleniu ważności umowy ma moment jej zawarcia, w związku z czym przywołane wyżej okoliczności nie mają znaczenia dla rozstrzygnięcia o zasadności powództwa wniesionego przez powoda.

W uzasadnieniu wyroku Sądu *ad quem* zwrócono również uwagę, że pozwana nie dopełniła względem powoda obowiązku informacyjnego związanego z ryzykiem walutowym. W przypadku umów kredytowych wymóg określenia głównego przedmiotu umowy językiem prostym i zrozumiałym odnosi się zarówno do wysokości zaciąganego zobowiązania, jak i wysokości kwot spłacanych w wykonaniu umowy kredytu. Kredytobiorca w momencie zaciągania zobowiązania powinien znać ostateczną wysokość zaciąganego kredytu a z treści umowy powinny wynikać wyrażone prostym i zrozumiałym językiem kryteria, pozwalające na określenie przez konsumenta wysokości poszczególnych rat przewidzianych do spłaty w określonych terminach. W ocenie Sądu II instancji nie sposób uznać w niniejszej sprawie, aby informacje o ryzyku kursowym (w rozumieniu ryzyka walutowego, to znaczy ryzyka

zmiany kursu waluty CHF na przestrzeni okresu obowiązywania umowy a nie spreadu walutowego) przekazane przez pozwaną spełniały wymóg przejrzystości oraz aby powód został poinformowany o możliwych zmianach kursu waluty, w szczególności o możliwości wzrostu tego kursu i jego konsekwencjach dla wysokości zobowiązania kredytowego.

Za niezasadny został również uznany zarzut, zgodnie z którym na brak abuzywności ma wpływ okoliczność, że zgodnie z § 18 ust. 1 pkt 1 Części Ogólnej Umowy powodowi w ciągu całego okresu kredytowania przysługiwało uprawnienie do zmiany waluty kredytu, w związku z czym powód miał możliwość zmiany sposobu spłaty kredytu, a tym samym nie był nierozzerwalnie związany kursem z tabeli banku. Sąd II instancji wskazał w tym zakresie, że w świetle tego uregulowania powód miał jedynie możliwość ubiegania się o taką zmianę, zatem uprawnieniu powoda po stronie banku nie odpowiadał obowiązek uwzględnienia takiego żądania.

Sąd *ad quem* zwrócił również uwagę, że przyznanie sobie przez bank prawa do jednostronnego regulowania wysokości rat kredytu waloryzowanego kursem CHF jest sprzeczne z dobrymi obyczajami i rażąco narusza interes konsumenta (art. 385¹ § 1 k.c.). Sąd ten podzielił wyrażony w judykaturze pogląd, że sytuacja, w której konsument dowiaduje się o poziomie zadłużenia ratalnego, już spłaconego w związku z podjęciem odpowiedniej sumy z jego rachunku, jest nie do zaakceptowania w świetle w art. 385¹ k.c.

W dalszej kolejności w uzasadnieniu wyroku Sądu II instancji podkreślono, że abuzywne postanowienia umowne odnoszące się do ustalania kursów jako dotyczące głównego przedmiotu umowy, wpływają na los całego zobowiązania umownego. Ustawodawca nie określił co prawda jednoznacznie, co dzieje się z umową w sytuacji, gdy na skutek zawarcia w niej klauzul niedozwolonych strony nie są związane nią w całości jednak zgodnie ze stanowiskiem Sądu Najwyższego zawartym w uzasadnieniu uchwały z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21 (OSNC 2021, nr 9, poz. 56), możliwość sanowania nieskutecznego postanowienia następczym, jednostronnym wyrażeniem zgody na związanie tym postanowieniem, będącym niejako substytutem pierwotnego braku rzeczywistej zgody na to postanowienie, przywodzi na myśl tzw. sankcję bezskuteczności zawieszanej, która – odnoszona do

umowy jako takiej – polega na tym, że dotknięta nią umowa (tzw. czynność kulejąca albo niezupełna) nie wywołuje zamierzonych skutków (z mocy samego prawa, od początku, co sąd powinien uwzględnić z urzędu), w szczególności nie rodzi obowiązku spełnienia uzgodnionych świadczeń lecz, w odróżnieniu od umowy nieważnej, może skutki te następnie wywołać z mocą wsteczną w razie złożenia sanującego oświadczenia woli (jednej ze stron albo osoby trzeciej), a w razie odmowy jego złożenia albo upływu czasu na jego złożenie - staje się definitywnie bezskuteczna czyli nieważna. Powyższy pogląd Sąd II instancji w całości podzielił.

Jako bezzasadny został oceniony również zarzut naruszenia art. 385¹ k.c. oraz art. 385² k.c. poprzez błędną wykładnię i przyjęcie, że przy ocenie abuzywności nie można wziąć pod uwagę sposobu wykonywania umowy i faktu ustalania kursu przez bank na poziomie rynkowym. W tym kontekście Sąd *ad quem* przywołał uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17 (OSNC 2019, nr 1, poz. 2), zgodnie z którą oceny, czy postanowienie umowne jest niedozwolone (art. 385¹ § 1 k.c.), dokonuje się według stanu z chwili zawarcia umowy. Nieistotne jest więc, w jaki sposób bank ustalał kursy CHF względem PLN oraz czy stosowane przez bank kursy kupna i sprzedaży były kursami rynkowymi.

W odniesieniu do podnoszonej przez pozwaną kwestii możliwości dalszego obowiązywania umowy zawierającej postanowienia abuzywne Sąd II instancji, odwołując się do orzecznictwa TSUE, podkreślił, że nie jest dopuszczalne wypełnienie luk w umowie spowodowanych usunięciem z niej nieuczciwych warunków przepisami o charakterze ogólnym.

Za prawidłowe Sąd *ad quem* uznał ponadto stanowisko Sądu I instancji odnoszące się do abuzywności postanowień umowy dotyczących przeliczania kwoty udostępnionego kredytu na CHF oraz ustalających wysokość rat w PLN, z podkreśleniem możliwości dowolnego i jednostronnego ustalania wysokości kursu walut przez bank, bez wskazania obiektywnych i niezależnych czynników.

Jednocześnie jako chybione zostało ocenione stanowisko pozwanej, w myśl którego poszukiwanie ochrony prawnej przez powoda godzi w zasady współżycia społecznego, w tym w zasadę proporcjonalności, słuszności i sprawiedliwości oraz

równości wobec kredytobiorców zaciągających zobowiązanie w walucie polskiej i oprocentowanych wyższą stawką WIBOR.

Sąd II instancji zauważył również, że pozwana wykorzystała nierównowagę pomiędzy jej pozycją a pozycją powoda, będącego słabszą stroną kontraktu pod względem zakresu poinformowania oraz zdolności negocjacyjnych, oraz, że pozwana, jako profesjonalista stosujący postanowienia niedozwolone, powinna ponieść konsekwencje swojego działania. Przyjęcie stanowiska pozwanej o możliwości zastosowania art. 5 k.c. w istocie prowadziłoby do uwolnienia banku, przynajmniej w części, od konsekwencji takich działań.

Ponadto Sąd II instancji wskazał, że oświadczenie pozwanej o wykonaniu prawa zatrzymania, abstrahując od dopuszczalności jego złożenia w niniejszej sprawie, zostało złożone nieskutecznie.

Oświadczenie to, jak zauważył Sąd *ad quem*, ma charakter jednostronny i prawokształtujący. Wywołuje ono skutek prawny z chwilą, gdy doszło do adresata w taki sposób, że mógł zapoznać się z jego treścią (art. 61 § 1 k.c.). Za utrwalony w orzecznictwie należy przy tym uznać pogląd, że art. 91 k.p.c. nie daje podstaw do przypisania pełnomocnikowi procesowemu prawa przyjmowania w imieniu mocodawcy materialnoprawnych oświadczeń prawokształtujących. Oświadczenie pozwanej o wykonaniu prawa zatrzymania złożone w apelacji, której odpis został doręczony pełnomocnikowi procesowemu powoda, nieumocowanego do jego odbioru, należało zatem uznać za bezskuteczne.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu II instancji wniosła pozwana, zaskarżając go w całości i formułując w niej zarzuty naruszenia prawa materialnego, tj.: art. 189 k.p.c.; art. 69 ust. 1 i 2 pr. bank. w brzmieniu obowiązującym w dniu zawarcia spornej umowy w zw. z art. 58 § 1 w zw. z art. 385¹ § 1 i 2 k.c.; art. 58 § 1 w zw. z art. 385¹ § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 6 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (dalej: „dyrektywa 93/13”) w zw. z art. 69 ust. 1 i 2 pr. bank.; art. 385¹ § 1 i 3 k.c. w zw. z art. 4 ust. 1 i 2 oraz art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13; art. 4 ustawy z dnia 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw w zw. z § 1 ust. 1 lit. a i b oraz § 2 porozumienia do umowy o kredyt konsolidacyjny z 17 września 2011 r.; art. 6 ust.

1 dyrektywy 93/13 w zw. z art. 385¹ § 1 k.c. w zw. z wykładnią art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 dokonaną w wyroku TSUE z 29 kwietnia 2021 r., C-19/20 (ECLI:EU:C:2021:341); art. 385¹ § 2 k.c. w zw. z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 w zw. z art. 58 § 1 k.c. w zw. z art. 69 ust. 1 i 2 pr. bank.; art. 65 § 1 i 2 k.c.; art. 385¹ § 2 w zw. z art. 358 § 1 i 2, art. 56 i art. 65 § 2 k.c.; art. 65 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 69 ust. 1 i 2 pr. bank. w zw. z art. 358¹ § 2 k.c.; art. 385¹ § 2 k.c. i art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 w zw. z § 2 ust. 2 pkt 1 Części Ogólnej Umowy w zw. z art. 358 § 2 w zw. z art. 358¹ § 2 k.c.; art. 411 pkt 2 i 4 w zw. z art. 410 § 2 k.c.; art. 410 § 1 i 2 w zw. z art. 405 k.c.; art. 455 k.c. w zw. z wykładnią dotyczącą wymagalności roszczeń restytucyjnych kredytobiorców dokonaną w uchwale Sądu Najwyższego z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21 oraz w zw. z wykładnią art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 dokonaną w wyroku TSUE z 29 kwietnia 2021 r., C-19/20; art. 496 w zw. z art. 497 w zw. z art. 98 w zw. z art. 61 § 1 oraz w zw. z art. 65 § 1 k.c. w związku z treścią pełnomocnictw udzielonych przez powoda adwokatowi Pawłowi Przybyłowskiemu z 15 października 2019 r. oraz z 27 listopada 2019 r.

W oparciu o sformułowane w skardze kasacyjnej zarzuty pozwana wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania przez Sąd II instancji oraz o zasądzenie od powoda na rzecz pozwanej zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego, w tym zwrotu kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Powód złożył odpowiedź na skargę, w której wniósł o oddalenie skargi oraz o zasądzenie od pozwanej na swoją rzecz zwrotu kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna podlegała oddaleniu.

W pierwszej kolejności należy przypomnieć, że w art. 385¹ i n. k.c. uregulowano materię związaną z niedozwolonymi postanowieniami umownymi, zwanymi także klauzulami abuzywnymi, w tym skutki wprowadzenia ich do umowy z udziałem konsumenta. Tworzą one rdzeń systemu ochrony konsumenta przed wykorzystaniem przez przedsiębiorców silniejszej pozycji kontraktowej, związanej z możliwością jednostronnego kształtowania treści wiążących strony postanowień,

w celu zastrzegania klauzul niekorzystnych dla konsumenta (zob. uchwałę składu 7 sędziów SN z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17). Przepisy te stanowią implementację dyrektywy 93/13, dokonując ich wykładni należy więc brać pod uwagę wskazówki wynikające z tej dyrektywy, jak i dorobek orzeczniczy TSUE (zob. wyrok SN z 30 maja 2023 r., II CSKP 1536/22).

Na podstawie art. 385² k.c. dla stosowania art. 385¹ k.c. istotna jest chwila zawarcia umowy (uchwały w składzie 7 sędziów SN z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, i z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, Nr 9, poz. 56). Tym samym ocena klauzul umownych jako niedozwolonych (abuzywnych) jest dokonywana na podstawie treści umowy i ewentualnie okoliczności jej zawarcia. Na ocenę tę nie wpływają okoliczności i zdarzenia, które wystąpiły później, w szczególności w trakcie realizacji umowy, tj. spełniania świadczenia przez kredytobiorcę.

Niedozwolone postanowienie umowne jest od początku, z mocy samego prawa, dotknięte bezskutecznością na korzyść konsumenta, który może udzielić następnie świadomej i wolnej zgody na to postanowienie i w ten sposób przywrócić mu skuteczność z mocą wsteczną (uchwała SN z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21).

W uchwale pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z 25 kwietnia 2024 r., III CZP 25/22 (OSNC 2024, nr 12, poz. 118), która z chwilą jej podjęcia uzyskała moc zasady prawnej w świetle art. 87 § 1 zd. 1 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym i jako taka wiąże inne składy Sądu Najwyższego, przesądzono, że w razie niemożliwości ustalenia wiążącego strony kursu waluty obcej w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego umowa nie wiąże także w pozostałym zakresie. W razie uznania, że postanowienie umowy kredytu indeksowanego lub denominowanego odnoszące się do sposobu określania kursu waluty obcej stanowi niedozwolone postanowienie umowne i nie jest wiążące, w obowiązującym stanie prawnym nie można przyjąć, że miejsce tego postanowienia zajmuje inny sposób określenia kursu waluty obcej wynikający z przepisów prawa lub zwyczajów.

Określenie wysokości należności obciążającej konsumenta z odwołaniem do tabel kursów ustalanych jednostronnie przez bank, bez wskazania obiektywnych kryteriów, jest nietransparentne, pozostawia pole do arbitralnego działania banku

i w ten sposób obarcza kredytobiorcę nieprzewidywalnym ryzykiem oraz narusza równorzędność stron, i jako takie jest niedopuszczalne (zob. np. wyroki SN: z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, nr 11, poz. 134; z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16; z 19 września 2018 r., I CNP 39/17; z 24 października 2018 r., II CSK 632/17; z 13 grudnia 2018 r., V CSK 559/17; z 27 lutego 2019 r., II CSK 19/18; z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17, OSP 2019, z. 12, poz. 115; z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18; z 29 października 2019 r., IV CSK 309/18; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, Glosa 2020, nr 4, s. 67 i n.; z 30 września 2020 r., I CSK 556/18; z 24 lutego 2022 r., II CSKP 45/22; z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22; z 27 maja 2022 r., II CSKP 314/22; z 8 listopada 2022 r., II CSKP 674/22; z 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22; z 25 października 2023 r., II CKSP 820/23; z 29 listopada 2023 r., II CSKP 1460/22; z 19 stycznia 2024 r., II CSKP 874/22; z 24 maja 2024 r., II CSKP 1560/22; z 6 września 2024 r., II CSKP 1644/22).

Zgodnie z uchwałą pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z 25 kwietnia 2024 r., III CZP 25/22, w razie uznania, że postanowienie umowy kredytu indeksowanego lub denominowanego odnoszące się do sposobu określania kursu waluty obcej stanowi niedozwolone postanowienie umowne i nie jest wiążące, w obowiązującym stanie prawnym nie można przyjąć, że miejsce tego postanowienia zajmuje inny sposób określenia kursu waluty obcej wynikający z przepisów prawa lub zwyczajów.

W celu ustalenia tego, czy określone postanowienie umowne stanowi klauzulę umowną „nieuzgodnioną indywidualnie”, należy zbadać, czy konsument miał na jej treść rzeczywisty wpływ (art. 385¹ § 3 k.c.). Z reguły nie będzie to miało miejsca w przypadku postanowień umowy przyjętych z wzorca zaproponowanemu konsumentowi przez przedsiębiorcę. Dla zrealizowania przesłanki rzeczywistego wpływu konsumenta na treść postanowień umownych nie wystarczy wykazanie, że konsument dowiedział się o treści klauzuli w odpowiednim czasie, a strony prowadziły w tym przedmiocie negocjacje. Konieczne jest udowodnienie wspólnego ustalenia ostatecznego brzmienia klauzuli, w wyniku rzetelnych negocjacji w ramach, których konsument miał realny wpływ na treść określonego postanowienia umownego, chyba że zostało ono sformułowane przez konsumenta i włączone do umowy na jego żądanie (postanowienie SN z 6 marca 2019 r., I CSK 462/18).

Mechanizm ustalania kursów waluty na podstawie tabel kursowych banku jest sprzeczny z dobrymi obyczajami, narusza rażąco interesy konsumenta i równowagę stron. Klauzula, która w tym zakresie nie zawiera jednoznacznej treści i pozwala na swobodę decyzyjną banku, jest klauzulą niedozwoloną w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. (zob. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego w sprawie III CZP 7/21 i powołane tam orzecznictwo).

W odniesieniu do zarzutu naruszenia art. 189 k.p.c. należy wskazać, że kwestia podnoszona przez skarżącą została rozstrzygnięta w dotychczasowym orzecznictwie Sądu Najwyższego, w którym przyjęto szerokie rozumienie interesu prawnego, o ile powód wykaże, że wyrok ustalający wywoła takie konsekwencje prawne w stosunkach między stronami, w wyniku których ich sytuacja prawna zostanie określona jednoznacznie, nie będzie budziła wątpliwości, co spowoduje w konsekwencji, iż zostanie usunięta niepewność co do istnienia określonych praw i obowiązków stron oraz ryzyko ich naruszenia w przyszłości.

Powód zachowuje interes prawny do wytoczenia powództwa, o którym mowa w art. 189 k.p.c., mimo przysługującego mu powództwa o świadczenie lub mimo wytoczenia przeciwko niemu takiego powództwa przez stronę przeciwną na podstawie spornego stosunku prawnego, jeżeli z tego stosunku wynikają jeszcze inne lub dalej idące skutki, których dochodzenie w drodze powództwa o świadczenie nie jest możliwe lub nie jest jeszcze aktualne. W takim wypadku tylko powództwo o ustalenie nieistnienia tego stosunku prawnego może w definitywny sposób rozstrzygnąć niepewną sytuację prawną powoda i zapobiec także na przyszłość możliwym sporom, a tym samym w pełny sposób zaspokoić jego interes prawny (zob. np. wyroki SN: z 30 października 1990 r., I CR 649/90; z 27 stycznia 2004 r., II CK 387/02; z 2 lipca 2015 r., V CSK 640/14; postanowienie SN z 18 listopada 1992 r., III CZP 131/92).

Ocena istnienia interesu prawnego musi uwzględniać to, czy wynik postępowania doprowadzi do usunięcia niejasności i wątpliwości co do danego stosunku prawnego i czy definitywnie zakończy spór na wszystkich płaszczyznach tego stosunku lub mu zapobiegnie. Interes prawny wyrażający się w osiągnięciu konkretnych skutków prawnych w zakresie usunięcia niepewności sytuacji prawnej

powoda musi być analizowany przy założeniu uzyskania orzeczenia pozytywnego oraz przy analizie, czy w razie wyroku oddalającego powództwo powód może osiągnąć tożsamy skutek w zakresie ochrony swej sfery prawnej na innej drodze (w inny sposób), np. za pomocą wniesienia powództwa o zasądzenie (zob. np. wyrok SN z 28 lipca 2023 r., II CSKP 611/22). Powodowi zatem w niniejszej sprawie przysługuje interes prawny w dochodzeniu ustalenia nieistnienia stosunku prawnego wynikającego z umowy kredytu.

Nie zasługiwał na uwzględnienie również zarzut naruszenia art. 69 ust. 1 i 2 pr. bank.

W dotychczasowym orzecznictwie przesądzono, że za postanowienia umowne mieszczące się w pojęciu głównego przedmiotu umowy w rozumieniu art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 należy uznać te, które określają podstawowe świadczenia w ramach konkretnej umowy i które z tego względu charakteryzują tę umowę. Takie cechy mają zarówno postanowienia obciążające kredytobiorcę (konsumenta) ryzykiem zmiany kursu waluty (klausule ryzyka walutowego), jak kształtujący mechanizm indeksacji; odnosi się to do umów kredytu indeksowanego, a także denominowanego (zob. wyrok SN z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, nr B, poz. 20, oraz wyroki TSUE: z 30 kwietnia 2014, C-26/13, Kásler, ECLI:EU:C:2014:282; z 26 lutego 2015 r., C-143/13, Matei, ECLI:EU:C:2015:127; z 23 kwietnia 2015 r., C-96/14, Jean-Claude Van Hove, ECLI:EU:C:2015:262; z 20 września 2017, C-186/18, José Cánovas Pardo SL przeciwko Club de Variedades Vegetales Protegidas, ECLI:EU:C:2021:849).

Abuzywności poszczególnych klauzul zawartych w umowie kredytu nie wyeliminowało także wprowadzenie w 2011 r. ust. 3 do art. 69 pr. bank., w wyniku czego kredytobiorcy uzyskali w ramach umowy o kredyt denominowany lub indeksowany do waluty innej niż waluta polska możliwość dokonywania spłat rat kapitałowo-odsetkowych oraz dokonania przedterminowej spłaty pełnej lub częściowej kwoty kredytu bezpośrednio w walucie obcej. Wskazana nowelizacja miała na celu wyeliminowanie tzw. spreadów bankowych, a nie zmiany istoty umowy kredytowej. Innymi słowy, nie doszło do przekształcenia takiej umowy w umowę o kredyt walutowy (wyrok SN z 30 maja 2023 r., II CSKP 1536/22).

Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Sądu Najwyższego za abuzywne należy uznać postanowienia przyznające bankowi uprawnienie do jednostronnego ustalania tego kursu (zob. wyroki SN: z 30 września 2020 r., I CSK 556/18; z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22; z 8 listopada 2022 r., II CSKP 674/22; z 24 maja 2024 r., II CSKP 1560/22). Jeżeli eliminacja niedozwolonego postanowienia umownego doprowadzi do takiej deformacji regulacji umownej, że na podstawie pozostałej jej treści nie da się odtworzyć treści praw i obowiązków stron, to nie można przyjąć, iż strony pozostają związane pozostałą częścią umowy. Koresponduje to z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, który przewiduje, że nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków (zob. np. wyroki SN: z 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21; z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 3 lutego 2022 r., II CSKP 459/22; z 27 czerwca 2024 r., II CSKP 514/23). Działania sądu w razie stwierdzenia klauzuli abuzywnej mają mieć charakter sankcyjny, co oznacza osiągnięcie skutku zniechęcającego profesjonalnych kontrahentów, zawierających umowy z konsumentami do przewidywania w umowach z nimi nieuczciwych postanowień umownych. Taki skutek nie mógłby zostać osiągnięty, gdyby umowa mogła zostać uzupełniona w niezbędnym zakresie przez sąd krajowy przez wprowadzenie do umowy warunków uczciwych. Kontrahent konsumenta niczym by bowiem nie ryzykował, narzucając nieuczciwe postanowienia umowne, skoro mógłby liczyć na to, że sąd uzupełni umowę przez wprowadzenie uczciwych warunków, które powinny być przez niego zaproponowane od razu (zob. np. wyroki SN: z 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18; z 17 marca 2022 r., II CSKP 474/22; z 27 czerwca 2024 r., II CSKP 514/23). W wyroku z 3 października 2019 r., C-260/18, Dziubak (ECLI:EU:C:2019:819), Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej wskazał, że art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 stoi na przeszkodzie wypełnieniu luk w umowie, spowodowanych usunięciem z niej nieuczciwych warunków, które się w niej znajdowały, wyłącznie na podstawie przepisów krajowych o charakterze ogólnym, przewidujących, że skutki wyrażone w treści czynności prawnej są uzupełniane w szczególności przez skutki wynikające z zasad słuszności lub ustalonych

zwyczajów, które nie stanowią przepisów dyspozytywnych lub przepisów mających zastosowanie, jeżeli strony umowy wyrażą na to zgodę.

Odnosząc się do zarzutu zatrzymania, należy wskazać, że pozostaje on bez znaczenia dla oceny prawidłowości rozstrzygnięcia Sądu II instancji. Zgodnie bowiem z uchwałą Sądu Najwyższego z 19 czerwca 2024 r., III CZP 31/23, prawo zatrzymania (art. 496 k.c.) nie przysługuje stronie, która może potrącić swoją wierzytelność z wierzytelności drugiej strony. Sąd Najwyższy w całości podziela ten pogląd, nie aprobując poglądu przeciwnego wyrażonego np. w uchwale Sądu Najwyższego z 16 lutego 2021 r., III CZP 11/20 (OSNC 2021, nr 6, poz. 40), czy w uchwale Sądu Najwyższego z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21.

Pogląd przyjęty w niniejszej sprawie wspiera stanowisko Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej wyrażone w postanowieniu z 8 maja 2024 r., C-424/22, ECLI:EU:C:2024:398), W.N. przeciwko Santander Bank Polska S.A., zgodnie z którym art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie wykładni sądowej prawa krajowego, zgodnie z którą w kontekście stwierdzenia nieważności zawartej przez instytucję bankową z konsumentem umowy kredytu hipotecznego z uwagi na nieuczciwy charakter niektórych warunków tej umowy powołanie się przez tę instytucję na prawo zatrzymania prowadzi do uzależnienia przysługującej konsumentowi możliwości uzyskania przez niego zapłaty kwot, które zasądzono od wspomnianej instytucji ze względu na skutki restytucyjne wynikające ze stwierdzenia nieuczciwego charakteru tych warunków, od równoczesnego zaoferowania przez rzeczonego konsumenta zwrotu albo zabezpieczenia zwrotu całości świadczenia otrzymanego od tej samej instytucji przez konsumenta na podstawie wspomnianej umowy, niezależnie od spłat dokonanych już w wykonaniu tej umowy (pkt 38). W konsekwencji w niniejszej sprawie nie zachodziły podstawy do skorzystania przez pozwanego z prawa zatrzymania (zob. też wyrok SN z 30 października 2024 r., II CSKP 237/24).

Na koniec należy przypomnieć, że niedopuszczalne w świetle art. 7 ust. 1 w związku z motywem dwudziestym czwartym dyrektywy 93/13 byłoby takie ukształtowanie sytuacji prawnej konsumenta wskutek uznania umowy kredytu

za nieważną z powodu zawartych w niej nieuczciwych postanowień umownych, które prowadziłyby do udaremnienia oczekiwanego skutku przepisów ochronnych w odniesieniu do konsumentów, prowadzące w istocie do powstania stanu określanego jako tzw. efekt mrożący, a to wskutek istotnego pogorszenia sytuacji ekonomicznej konsumenta z powodu dokonanego przezeń wyboru wyjścia z sytuacji, w której stał się ofiarą nieuczciwej praktyki ze strony przedsiębiorcy. Byłoby to rozwiązanie niedopuszczalne, bowiem stanowiłoby dla konsumenta ponowną pułapkę, niwelując założony cel prawa konsumenckiego (postanowienie SN z 6 grudnia 2022 r., I CSK 4694/22).

Posłużenie się w umowie walutą obcą służy jedynie zastosowaniu innego niż pieniądź miernika wartości, a nie transferu waluty obcej do kredytobiorcy i spełnianiu świadczeń w tej walucie (zob. np. wyroki Sądu Najwyższego: z 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18; z 13 maja 2022 r., II CSKP 405/22; z 24 czerwca 2022 r., II CSKP 10/22; z 9 grudnia 2022 r., II CSKP 1262/22; z 31 stycznia 2023 r., II CSKP 1200/22; z 16 maja 2024 r., II CSKP 1305/22). Kredyty indeksowane i denominowane w walucie obcej różnią się sposobem wyrażenia waloryzacyjnej funkcji pełnionej przez walutę obcą. Nie są to jednak kredyty tożsame z walutowymi, nie tylko ze względu na brak roszczenia kredytobiorcy do kredytodawcy o wypłacenie mu środków w walucie obcej w kwocie oznaczonej w umowie, za czym nie idzie też obowiązek spłacania rat kredytowych w walucie obcej, lecz raczej ze względu na inną funkcję pełnioną przez tę walutę w stosunku umownym, z czym pozostają w związku przyczyny zawarcia umowy, na gruncie art. 69 pr. bank. rozumiane jako cel kredytowania (wyroki SN z 13 maja 2022 r., II CSKP 405/22; z 16 maja 2024 r., II CSKP 1305/22). Jeżeli zgodnie z umową kredytobiorca ma uprawnienie do spłaty kwoty kredytu w walucie obcej, to nie zmienia to oceny charakteru samej umowy wskutek zawartych w niej postanowień jako abuzywnych, w sytuacji gdy uprawnienie kredytobiorcy polega na możliwości ubiegania się o spłatę w walucie obcej, zaś realna możliwość spełniania świadczenia w taki sposób uzależniona jest od dodatkowych czynności ze strony banku. Uprawnienie konsumenta polegające na możliwości uniknięcia negatywnych dla niego skutków zawarcia w umowie niedozwolonych postanowień umownych poprzez spełnienia świadczenia w inny sposób powinno być rzeczywiste w tym sensie, iż jego wykonanie powinno móc

nastąpić bez konieczności podejmowania jakichkolwiek zabiegów względem przedsiębiorcy. Nie zmienia też konieczności oceny umowy i jej postanowień to, iż strony następnie, tj. po jej zawarciu, zmieniły jej treść poprzez zawarcie nowego porozumienia bądź aneksu do umowy. Jak wskazuje się w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (zob. wyrok z 29 kwietnia 2021 r., C-19/20, I.W. i R.W. przeciwko Bank BPH S.A., ECLI:EU:C:2021:341), wykładni art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy dokonywać w ten sposób, że sąd krajowy jest zobowiązany do stwierdzenia nieuczciwego charakteru warunku umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, nawet jeśli warunek ten został zmieniony przez strony w drodze umowy, chyba że konsument poprzez zmianę nieuczciwego warunku zrezygnował z przywrócenia mu sytuacji, w jakiej znajdowałby się w braku tego warunku. Z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 nie wynika, że stwierdzenie nieuczciwego charakteru pierwotnego warunku umownego miałoby co do zasady skutek w postaci unieważnienia umowy, jeśli zmiana tego warunku pozwala na przywrócenie równowagi między obowiązkami i prawami tych stron wynikającymi z umowy i na usunięcie wady obciążającej ten warunek.

Jednak w wyroku z 8 września 2022 r., C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P. (Crédit hypothécaire libellé en devises étrangères, ECLI:EU:C:2022:646), Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej orzekł, że art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie orzecznictwu krajowemu, zgodnie z którym sąd krajowy może, po stwierdzeniu nieważności nieuczciwego warunku znajdującego się w umowie zawartej między konsumentem a przedsiębiorcą, która to nieważność nie pociąga za sobą nieważności tej umowy w całości, zastąpić ten warunek przepisem dyspozytywnym prawa krajowego, a ponadto stoją na przeszkodzie orzecznictwu krajowemu, zgodnie z którym sąd krajowy może stwierdzić nieuczciwy charakter nie całości warunku umowy zawartej między konsumentem a przedsiębiorcą, lecz jedynie elementów tego warunku, które nadają mu nieuczciwy charakter, w związku z czym warunek ten pozostaje, po usunięciu takich elementów, częściowo skuteczny, jeżeli takie usunięcie sprowadzałoby się do zmiany treści tego warunku, który ma wpływ na jego istotę.

Mając powyższe na względzie, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. oddalił skargę kasacyjną, rozstrzygając o kosztach postępowania kasacyjnego na

podstawie art. 98 § 1, 1¹ i 3 k.p.c. w zw. z § 2 pkt 6 i § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie.

Agnieszka Góra-Błaszczkowska

Marcin Krajewski

Kamil Zaradkiewicz

(R.N.)

r.g.